

توضیحات:

- دبیری مطالعات اجتماعی
- ویژه آزمون آموزش و پرورش
- خلاصه شده در ۱۴ صفحه
- با قابلیت پرینت

جزوه خلاصه

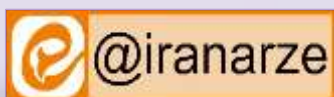
کتاب مطالعات اجتماعی

پایه هشتم دوره متوسطه

برای دانلود رایگان جدیدترین سوالات استخدامی دبیری مطالعات اجتماعی ، اینجا بزنید

همچنین جهت مشاهده آخرین اخبار استخدامی آموزش و پرورش، اینجا بزنید

«انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه مجاز می باشد»

جزوه خلاصه کتاب مطالعات اجتماعی پایه هشتم دوره متوسطه

تعریف و ماهیت مطالعات اجتماعی: صفحه ۲ و ۳

مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری است که از تعامل انسان با محیط های اجتماعی، فرهنگی، طبیعی، اقتصادی و تحولات زندگی بشر در گذشته، حال و آینده و جنبه های گوناگون آن بحث می کند. از آنجا که این درس بر محور کنش متقابل آدمیان با یکدیگر و با محیطی که در آن به سر می برند - در روند زمانی - استوار است، می توان ادعا کرد که جامعه، مکان و زمان سه محور عمده این درس اند.

مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری بین رشته ای است که از مفاهیم رشته های علمی چون جغرافیا، تاریخ، اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه شناسی و همچنین آموزشهای مدنی، مطالعات شهروندی و زیست محیطی، دین و اخلاق بهره می گیرد.

۴-۱- ضرورت ها و جهت گیری های اصلی در آموزش مطالعات اجتماعی

مفاهیم رشته های علمی که به آنها اشاره شد، به همراه ارزش های کلیدی و مهارتهای کاوشگری، سعی در رساندن دانش آموزان به مقصد غایی این حوزه، یعنی شکوفایی فطرت و تربیت انسانهای شایسته و مومن و پرورش شهروندان مطلوب به منظور مهیا شدن برای زندگی در جامعه را دارد. به عبارت دیگر این حوزه یادگیری می کوشد تا از طریق آموزش برخی دانش ها، مهارت ها و صلاحیت های مورد نیاز، افراد را به گونه ای تربیت کند که هم در زندگی فردی و هم در زندگی اجتماعی، نقش کارآمد و شایسته ای را ایفا کنند.

توجه به اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش کشور از یک سو و نظرسنجی ها، نیازسنجی ها و پژوهش های انجام شده در کشور از سوی نهادها و سازمانهای مختلف، تدوین کنندگان برنامه درسی جدید مطالعات اجتماعی را به سمت توجه و تأکید بر شش محور زیر در سرفصل ها و محتوای این برنامه جدید سوق داده است. شایان ذکر است که این محورها ضرورت های آموزشی این برنامه درسی را نیز نمایان می کنند.

تقویت عزت و هویت ایرانی، اسلامی

ترویج و درونی سازی اخلاق و ارزشهای اسلامی

شناخت حقوق و مسئولیت های فردی و اجتماعی و شهروندی در سطوح مختلف و تقویت مهارتها و نگرش های مربوط به آنها

شناخت میراث فرهنگی، استعدادها و قابلیت های کشور و جایگاه کشور در جهان و توانایی برقراری ارتباط موثر در سطح جهانی

پیشگیری از بروز بحران های تربیتی و آسیب های اجتماعی در کودکان و نوجوانان و کاهش کج روی های اجتماعی و گسترش رفتارهای بهنجار

گسترش بهداشت روانی، تقویت روحیه خودباوری، نشاط، سازندگی و پویایی امید به آینده و اعتماد به نفس

به طور کلی می توان گفت که سه مولفه تقویت هویت ملی، اخلاق محوری در نظام اجتماعی و مهارتهای زندگی از موارد مهمی است که برنامه مطالعات اجتماعی آنها را در اهداف، محتوا و روش ها پیگیری می کند.

آموزش آداب و مهارتهای زندگی جایگاه ویژه ای در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دارد. حوزه آداب و مهارت های زندگی در برنامه درسی ملی به عنوان یکی از حوزه های یازده گانه، به رسمیت شناخته شده است. آموزش آداب و مهارتهای زندگی اگرچه در کل برنامه های درسی دنبال می شود، اما با درس مطالعات اجتماعی پیوند نزدیک تری دارد و بخش قابل توجهی از آداب و مهارتهای زندگی را می توان در چارچوب و بستر این درس به دانش آموزان ارائه داد. لذا در رویکرد جدید سعی بر آن است که محتوای آموزش هرچه بیشتر با زندگی دانش آموز پیوند بخورد و به جای تأکید بر محفوظات و دانستنی های پراکنده و زیاد، مطالب مفید و کاربردی آموزش داده شود.

۱-۳- عناصر و مولفه های برنامه درسی مطالعات اجتماعی

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، به منظور تعیین حوزه های مرتبط با مطالعات اجتماعی، از حوزه های موضوعی استفاده شده است که به جای رشته های علمی، فضای بازتری را برای تلفیق به وجود می آورند.

براساس نیازهای علمی برنامه، پنج حوزه موضوعی انتخاب شده و برای هر یک از حوزه های موضوعی نیز سه مفهوم کلیدی در نظر گرفته شده است. محتوای موضوعی و علمی برنامه در قالب این حوزه های موضوعی و مفاهیم کلیدی ساماندهی می شوند. به علاوه، هر یک از این حوزه ها، مفاهیم و موضوعات یک یا چند رشته علمی و فراتر از آن را پوشش می دهد.

زمان، تداوم و تغییر < تاریخ

مکان و فضا - جغرافیا

فرهنگ و هویت < جامعه شناسی، تاریخ، مردم شناسی، دین و اخلاق و...

نظام اجتماعی < علوم اجتماعی، جامعه شناسی، حقوق، علوم سیاسی و...

منابع و فعالیت های اقتصادی < اقتصاد، جغرافیا، مطالعات زیست محیطی، دین، اخلاق و...

۱- زمان، تداوم و تغییر: این راهبرد از حوزه تاریخ بهره می گیرد و با استفاده از شواهد و مدارک برای فهم تغییرات و تداوم پدیده ها در روند زمان تأکید دارد. به موازات سیر زمان، بخشی از، حال به گذشته و بخشی از آینده به حال می پیوندد. همپای حرکت طولانی و ممتد زمان، تحولات و رویدادهای فراوانی در صحنه گیتی رخ داده و می دهد. در این حرکت، آنچه بیش از همه خودنمایی می کند، تغییرات است، اما در ورای این تغییرات، واقعیتی به نام «تداوم» نهفته است. به عبارت دیگر علی رغم تغییر هر آنچه در محیط طبیعی و محیط پیرامون جامعه وجود دارد و همچنین تغییر شرایط و ملزومات زندگی اجتماعی انسان، چیزهایی هم باقی می ماند و تداوم می یابد. با شناختن و حفظ چیزهای ارزشمند انسان های پیشین می توان به تبیین هویت دیروز، امروز و فردای انسان پرداخت، چرا که بسیاری از دستاوردهای تمدن و فرهنگ فعلی بشر، میراث تلاش و تجربه نسل های پیشین است. دانش آموزان از طریق این راهبرد با مفهوم تغییرات و تداوم در محیط ها و مکانها، منابع و فعالیتهای اقتصادی، فرهنگ ها و نظام های اجتماعی آشنا می شوند.

۲- مکان و فضا: این راهبرد بیشتر از حوزه جغرافیا بهره می برد و بر درک تعامل متقابل انسان و محیط، فرایندهای طبیعی در محیط های زیستی، الگوهای پراکندگی فضایی پدیده ها و اهمیت مکانها و فضاها تأکید دارد. مکان، بستر و جایگاه وقوع پدیده ها و فرایندهاست و از نظر موقعیت (نسبی و مطلق) و ابعاد گوناگون و ویژگی های مختلف بررسی می شود. سیستم های فضایی به مجموعه های هماهنگ و مرتبط در قالب مکان گفته می شود. هر محیط جغرافیایی خاص، یک سیستم فضایی را به نمایش می گذارد، شناخت ویژگی های محل زندگی، درک و مقایسه تفاوتها و تشابهات مکانها، تنوع محیطی، نحوه تعامل انسان و محیط در روند زمان، مسائل و مشکلات توسعه نواحی و کشورها (ملل محروم و کشورهای توسعه یافته) قابلیت ها و امکانات محیطی و جغرافیایی کشور و همچنین حفاظت از محیط و مکان از اهم مباحث این راهبرد است.

۳- فرهنگ و هویت: این راهبرد بیشتر مباحث خود را از مردم شناسی، جامعه شناسی و تاریخ می گیرد. فرهنگ مفهومی عام است که از آن برای توصیف جنبه های نهادی و آموخته در جوامع انسانی استفاده می شود. به تعبیر دیگر فرهنگ، شیوه عمومی زندگی گروه یا گروه هایی از مردم است که عناصری از قبیل عادات، باورها، سنت ها، ارزش ها و نقاط مشترک آنها را به یکدیگر پیوند می دهد و وحدت اجتماعی ویژه ای به وجود می آورد.

منظور از جامعه، گروه ها و نظام های اجتماعی اند که در سرزمین مشخصی به عنوان کشور زندگی می کنند، فرهنگ مشترک دارند، تابع اقتدار سیاسی واحدی هستند و از استقلال نسبی برخوردارند. میراث فرهنگی عبارت است از چیزهایی که هر نسل برای نسل دیگر به ارث می گذارد. فنون و دانستنی ها، ساخت ها، نهادها و برخی از ارزش ها واقعیاتی اند که در نسل ها دوام می یابند. میراث فرهنگی از طریق انتقال ارادی آداب و سنن به نسل های بعد می رسد یا در فرهنگ زمان حال تجلی می یابد.

هویت عبارت است از احساس مثبتی که فرد نسبت به ویژگیهای خود دارد، ویژگی هایی که وی خود را با آن تعریف می کند. شناخت ویژگیهای فرهنگی، تعمیق آشنایی با جلوه های تمدن و فرهنگ اسلامی، ایرانی و جوامع مسلمان، شناسایی مفاخر علمی، فرهنگی، هنری، مذهبی و آثار آنها، شناخت علل و عوامل تحولات فرهنگی و نظام های اجتماعی در دوره های مختلف زمانی، آشنایی با میراث فرهنگی، ارج گذاری به دستاوردها و پیشرفتهای فرهنگی و توانایی نقد فرهنگ ها از اهم مباحث مطرح در این زمینه است.

۴- نظام اجتماعی : این راهبرد بیشتر مباحث خود را از حوزه های علوم اجتماعی، جامعه شناسی، حقوق و علوم سیاسی می گیرد. نظام، مجموعه اجزای تشکیل دهنده هر پدیده است که به یکدیگر پیوسته اند و یک واحد را تشکیل می دهند، به طوری که تغییر هر یک از عناصر بر اجزای دیگر موثر است. نظام اجتماعی مجموعه ای متشکل از کنشها و واکنش های تعدادی از افراد است که روابط آنها با یکدیگر به طور متقابل به سوی کانونی مشترک (هدف مشترک) یا کانون هایی به هم پیوسته جهت می یابد. به عبارت دیگر نظام اجتماعی به مجموعه ای از « نقش های » اجتماعی متقابل به هم پیوسته که در جهت هدفی مشخص به هم پیوسته اند و به صورت یک واحد یکپارچه درآمدند، گفته میشود. شناخت حقوق و مسئولیت های شهروندی به عنوان نقش های اعضای یک جامعه و همچنین موسسات و نهادهای اجتماعی در جهت مشارکت آگاهانه و فعال در تعیین سرنوشت خود و جامعه و دستیابی به مهارتهای اجتماعی از محورهای مهم و کلیدی در آموزش این حوزه است.

۵ - منابع و فعالیتهای اقتصادی : این راهبرد بیشتر مباحث خود را از اقتصاد و مطالعات زیست محیطی و جغرافیایی می گیرد. انسان امروز برای تأمین نیازهای خود و ادامه زندگی به کالاها و خدمات گوناگونی نیاز دارد. این کالاها و خدمات با استفاده از منابع و امکانات موجود در محیط فراهم میشود. استفاده از منابع در جهت رفع نیازهای بشر به فرایندهای اقتصادی تولید، توزیع و مصرف منجر میشود. منابع در دسترس انسان محدودند و اهمیت هر یک از آنها بر حسب شرایط فرهنگی و فناورانه در طی زمان تغییر می کند. با توجه به افزایش جمعیت جهان، بشر امروز با « بحران منابع » روبه روست. با پیشرفت جوامع بشری و تبدیل بهره برداری و سازماندهی فعالیتهای اقتصادی از اقتصاد ساده بدون پول دورانهای اولیه به اقتصاد پیچیده کنونی، تغییرات عمیقی در نیازها، مشاغل و نقش ها پدید آمده است. برخورد عقلایی و مبتنی بر تفکر و خلاقیت با انواع منابع (اعم از سرمایه، نیروی انسانی، منابع طبیعی و...) که منجر به حداکثر استفاده بهینه از منابع می شود، اهمیت قابل ملاحظه ای دارد.

از عمده ترین مباحث این حوزه، آشنایی با نحوه کسب اطلاعات اقتصادی، فرایندهای مربوط به تولید، توزیع و مصرف، کار و کارآفرینی، مشاغل، سیستم های مبادله، استفاده بهینه از منابع، بهره وری سبز، مدیریت اقتصادی در زندگی فردی و خانوادگی و آشنایی با برخی نهادها و فعالیت ها و ابزارهای اقتصادی است. در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، یاددهی و یادگیری حول پنج حوزه موضوعی و از طریق دو فرایند « کاوشگری » و « توسعه و درونی سازی ارزش ها » سازمان دهی می شود و تحقق می یابد.

تلفیق چگونه صورت می گیرد ؟

مضمونی مانند عصر مغول و تیموری را در نظر بگیرید. در ابتدای هر فصل این کتاب شبکه مفهومی آن فصل با توجه به حوزه های موضوعی به کار رفته در آن و مصادیق آنها در درس ها در قالب جدول آمده است. از شما معلم عزیز درخواست می شود حتما به این جدول توجه کنید. برای مثال در فصل هشتم عصر مغول و تیموری، رویدادها و دلایل حمله مغول ها به ایران در موزه موضوعی زمان، تداوم و تغییر جای می گیرد. وقتی از قلمرو مکانی و مسیرها حمله مغول ها و نقش عوامل محیطی در حمله، صحبت می شود. حوزه مکان و فضا مدنظر است و زمانی که درباره شرایط و سبک زندگی بیابانگردی مغول ها مطالبی به دانش آموزان ارائه شده و بحث حوزه فرهنگ و هویت و مفهوم کلیدی تنوع شیوه های زندگی مطرح می شود.

با این توضیحات روشن می شود که چگونه دروس و مضامین برنامه درسی مطالعات اجتماعی از مفاهیم کلیدی دو یا چند حوزه موضوعی این برنامه درسی بهره می گیرد و به این ترتیب «تلفیق» اتفاق می افتد.

مهارتها:

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی فرایند کاوشگری محیطی و اجتماعی و پرورش در قالب پنج حوزه صورت می گیرد. این پنج حوزه عبارت اند از :

- کاوش و بررسی
- مشارکت
- برقراری ارتباط
- خلاقیت
- واکنش شخصی و اظهار نظر

۱- کاوش و بررسی:

در این حوزه، مهارت هایی چون تفکر، طرح سوالات روشن و واضح درباره موضوعات محیطی و اجتماعی، شناسایی موضوع، شناسایی منابع اطلاعات، پرس و جو، ثبت اطلاعات از منابع اولیه و ثانویه، بررسی و تجزیه و تحلیل مدارک و شواهد، مقایسه و طبقه بندی اطلاعات، خواندن نمودار و عکس، تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری پرورش می یابد.

۲- مشارکت:

در این فرایند، دانش آموزان از طریق همراهی و کار گروهی، موفق به انجام فعالیت های یادگیری می شوند و انواع راهبردهای کار گروهی را به کار می برند. احساس تعلق به گروه، شکل بخشیدن به دیدگاه ها، مدیریت خود در کار گروهی، تصمیم گیری جمعی، صبوری و بردباری در این بخش جای می گیرد.

۳- برقراری ارتباط:

برقراری ارتباط عبارت است از مهارت انتقال و بیان ایده ها و اطلاعات و به شکل های مختلف گفتاری، شنیداری و... در این حوزه، خواندن، گوش کردن، نگاه کردن، بیان کردن موثر، بیان نظرهای مخالف و برقراری ارتباط با دیگران قرار می گیرد. برقراری ارتباط، همچنین ایجاد ارتباط بین عناصر یک رویداد، فهم و شرح روابط علت و معلولی، برقراری ارتباط میان گذشته، حال و آینده، فهم توالی موضوعات و نمایش داده ها را شامل می شود. این برقراری ارتباط در قلمرو ارتباط با پدیده ها، عناصر و منابع اطلاعاتی قرار می گیرد.

۴- خلاقیت:

در این حوزه، مهارت های کاربرد دانش و اطلاعات و مهارت ها و الگوها و موقعیت های جدید توسعه و بسط آموخته ها، پاسخ گویی به مسائل و موقعیتهای غیر منتظره، طراحی و تولید محصولات یا راهبردهای جدید، ابداع روشهای جدید، پیشنهاد دادن، تجسم و پیش بینی کردن تقویت می شود.

۵- واکنش شخصی و اظهار نظر:

در این قلمرو دانش آموزان برای بازشناسی و بررسی موضوعات بر مبنای استنباط خویش در خود اراده ای نشان می دهند. مهارتهای نگریستن، بازشناسی و نقد و بررسی موضوع بر مبنای تلقی خویش، نگریستن به موضوع با استنباط و باورهای خود، بیان احساس خویش، ترجیح دادن و... در این حوزه قرار می گیرد. از طریق برنامه درسی مطالعات اجتماعی می توان به پرورش و تقویت مهارت هایی که اولویت ها و صلاحیت های مشترک حوزه های دیگر یادگیری محسوب می شوند، توجه کرد. برخی از این مهارتها عبارت اند از: مهارت خواندن، مهارت های حسابی و عددی، مهارتهای IT از طریق به کارگیری نرم افزارهای رایانه ای، مهارتهای هنری و...

مهارت های زندگی:

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی، پرورش «آداب و مهارتهای زندگی» جایگاه بسیار خاصی دارد. اگرچه آداب و مهارتهای زندگی حوزه بسیار گسترده ای است که اهداف آموزشی آن از طریق کل حوزه ها و دروس مختلف، محقق می شود، اما درس مطالعات اجتماعی به دلیل ماهیت خود، توان بالقوه و قابل ملاحظه ای برای پرداختن به مهارتهای فردی، اجتماعی و شهروندی دارد.

لذا باید همواره بین مطالب و محتوا با زندگی روزمره دانش آموزان پیوند برقرار شود و دانش آموزان باید بتوانند از درس مطالعات اجتماعی در جهت ارتقای مهارتهای زندگی کمک بگیرند. این درس قصد دارد به آنها کمک کند تا در زندگی خود عملکرد موثرتر و کارایی داشته باشند. لذا در فرایندهای تدریس و ارزشیابی، یکی از اهداف مهم این درس، یعنی آموزش مهارتهای زندگی را به طور جدی مدنظر قرار دهید.

اخلاق:

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی آموزش اخلاق جایگاه خاصی دارد. با توجه به آنکه «اخلاق» یکی از پنج عنصر مهم در برنامه درسی ملی است، این برنامه سعی می کند در سازماندهی محتوا، به جهت گیری های اخلاقی و ارزشی به عنوان محور مهم آموزش توجه کند، لذا از شما معلمان عزیز نیز انتظار می رود که به مقوله «اخلاق و ارزشها» در فرایند یاددهی - یادگیری بهای لازم را بدهید تا این درس به شیوه سنتی فقط به انتقال اطلاعات تاریخی و جغرافیایی و انباشتن ذهن دانش آموزان از داده ها و دانستنی ها نپردازد و تغییر در نگرش ها و باورها و مجهز شدن دانش آموزان به اخلاق در کانون توجه قرار بگیرد.

در این درس، چهار گروه عمده ارزش ها مدنظر است:

عدالت جویی:

تمایل به برقراری عدالت در جامعه و ظلم ستیزی در سطوح مختلف، محلی، ملی و جهانی

مسئولیت پذیری و حق طلبی:

شناخت حقوق و تکالیف فردی و اجتماعی و تمایل به احقاق حق در سطوح مختلف

تعاون:

داشتن تمایل و علاقه به همکاری و مشارکت در سطوح مختلف اجتماعی توأم با احسان و رأفت نسبت به هم‌نوعان

میهن دوستی:

علاقه مندی به کشور ایران و پیشرفت و آبادانی آن و احساس تعلق و افتخار نسبت به میهن اسلامی

باید توجه کرد که هر گروه از ارزش‌های بالا، تعداد زیادی از ارزش‌های دیگر را در خود جای می‌دهد. برای مثال حق طلبی و مسئولیت‌پذیری شامل رعایت حقوق دیگران، دفاع از مظلوم، شهادت به حق، فداکاری، امر به معروف و نهی از منکر، پایبندی به قانون و... می‌شود.

۴-۱- معلم مطالعات اجتماعی باید چه صلاحیت‌هایی داشته باشد؟

مطالعات اجتماعی نقش مهمی در تربیت اجتماعی فراگیران به عهده دارد و در این زمینه صلاحیتها و شایستگی‌هایی که معلم مطالعات اجتماعی باید واجد آن باشد، اهمیت زیادی می‌یابد. در سند برنامه درسی ملی (بند ۲-۴) تلقی از ویژگی‌های معلم به شرح زیر درج شده است:

۱- در مسیر راه انبیاء و ائمه اطهار (ع) اسوه‌ای امین و بصیر برای دانش‌آموز است.

۲- با شناخت و بسط ظرفیتهای وجودی دانش‌آموزان و خلق فرصتهای تربیتی و آموزشی، زمینه درک و انگیزه اصلاح مداوم موقعیت آنها را فراهم می‌آورد.

۳- زمینه ساز رشد عقلانی، ایمانی، عملی و اخلاقی دانش‌آموزان است.

۴- راهنما و راهبر فرایند یاددهی - یادگیری است. ب

۵- رای خلق فرصت‌های تربیتی و آموزشی مسئولیت‌تطبيق، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی و تربیتی در سطح کلاس را برعهده دارد.

۶- یادگیرنده و پژوهشگر آموزشی و پرورشی است.

معلم درس مطالعات اجتماعی نیز مانند معلم درس‌های دیگر باید هم صلاحیت‌های عام حرفه‌ای مندرج در برنامه درسی ملی را داشته و بر همین مبنا به دانش و اطلاعات تخصصی موضوع تدریس و توانایی و مهارت در امر تدریس و اداره کلاس تسلط داشته باشد و هم دارای صلاحیت‌های عاطفی مانند علاقه به تعلیم و تربیت دانش‌آموزان باشد.

با این حال، معلم مطالعات اجتماعی به دلیل رویکرد و ماهیت این درس، علاوه بر صلاحیت عمومی باید الگوی موثر و کارآمدی برای تربیت اجتماعی باشد. در این زمینه، فضای حاکم بر روابط متقابل عاطفی میان معلم و دانش‌آموزان از یک سو و دانش‌آموزان با یکدیگر در کلاس درس مطالعات اجتماعی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. الگو بودن :

معلم الگوی دانش‌آموزان است و آنچه در شخصیت معلم جلوه دارد، در وجود دانش‌آموزان نیز جلوه‌گر می‌شود، بر همین اساس، معلم مطالعات اجتماعی نمونه‌عینی ارزش‌ها، صلاحیت‌ها و مهارت‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان است. معلم مطالعات اجتماعی فردی است مسئول و متعهد، قانون‌گرا، علاقه‌مند به پیشرفت کشور خود، منظم، اهل مطالعه و تحقیق، صاحب تفکر، خلاق و نقاد، با روحیه و با نشاط و پایبند به ارزش‌ها و اخلاق اسلامی. معلم نامنظم یا بی‌اعتنا به قانون نمی‌تواند نظم و قانون‌گرایی را در دانش‌آموزان تقویت کند یا معلمی که نسبت به آینده بی‌اعتماد و ناامید است، همین احساسات را به دانش‌آموزان نیز منتقل می‌کند.

برقراری ارتباط موثر با دانش‌آموزان در فرایند آموزش:

معلم مطالعات اجتماعی باید در روابط خود با دانش‌آموزان چنان موثر و سازنده عمل کند که آثار آن در شخصیت و نگرش دانش‌آموز و در روابط او با خانواده و گروه همسالانش نیز منجلی شود. نخست، معلم باید به کرامت انسانی و ارزش شخصیت هر یک از دانش‌آموزان احترام بگذارد و به این نکته که همه آنها دارای استعداد و توان رشدند، معتقد باشد. به وجود آوردن فضای اعتماد و احترام متقابل و به کارگیری شیوه‌های مشارکتی در فرایند و مراحل مختلف آموزش، مهم‌ترین رکن روابط معلم و دانش‌آموز در کلاس

درس مطالعات اجتماعی است. از آنجا که این درس در تقویت گرایش ها و باورهای اجتماعی و حس مسئولیت پذیری نقش مهمی ایفا می کند، عمل مسئولانه معلم در همه شرایط، حس مسئولیت پذیری و همکاری کردن با دیگران توأم با محبت را به دانش آموزان منتقل می کند.

معلم درس مطالعات اجتماعی باید نقش اوضاع و احوال فرهنگی و جغرافیایی محل زندگی دانش آموزان را برای طرح مباحث مختلف در نظر بگیرد و بر آن اساس، به فهماندن مطالب اقدام کند. معلم این درس باید به تفاوت های فردی و مشکلات خاص کودکان توجه کند. براین اساس، معلم مطالعات اجتماعی باید برآیند و مجموعه ای از اهداف را با توجه به استعدادها و توانهای مختلف دانش آموزان پیگیری و طلب کند و از تأکید بر توانایی همه افراد در همه زمینه ها بپرهیزد.

ایجاد رابطه موثر بین دانش آموزان:

معلم درس مطالعات اجتماعی باید علاوه بر برقراری رابطه مناسب و موثر با دانش آموزان، ارتباطات مفید و موثر میان آنها را با یکدیگر تقویت کند. معلم این درس با توجه به ماهیت درس مطالعات اجتماعی و فعالیت ها و مهارت های مربوط به آن، تمرین زندگی اجتماعی را در محیط مدرسه پایه ریزی می کند و با اتخاذ شیوه های مناسب هنگام کارهای گروهی، موانع موجود در راه ارتباط موثر در گروه همسالان را از میان بر می دارد و روابط دوستانه، همکاری و مسئولیت پذیری را در بین دانش آموزان تقویت می کند.

به روز بودن و مطالعه مستمر:

درس مطالعات اجتماعی بنا به ماهیت خود با مسائل و موضوعات اجتماعی سرو کار دارد و این امور به طور مداوم تغییر و تحول می یابد، اخبار و گزارش های روزمره، تحولات مربوط به دیدگاه ها و نگرش ها، تغییرات محیطی، تصمیم گیری های سیاسی - اقتصادی و تغییرات اجتماعی که عموماً در مطبوعات و نشریات انعکاس می یابد. معلم مطالعات اجتماعی بنا به ماهیت این درس باید فردی اهل مطالعه باشد و با مطالعه مستمر رویدادهای جاری و مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، از آگاهی های لازم در این زمینه برخوردار شود، به عبارت دیگر، به روز بودن برای معلم مطالعات اجتماعی اولویت خاص دارد.

۵-۱- بسته آموزشی

درس مطالعات اجتماعی امروزه در بین صاحب نظران آموزش و پرورش توجه خاص به مواد آموزشی مختلف در قالب بسته آموزشی افزایش یافته است و یکی از سیاست های متولیان آموزش و پرورش در تولید برنامه های جدید درسی نیز توجه به اجزا و عناصر بسته آموزشی است. بسته آموزشی می تواند مجموعه ای از نرم افزارها (راهبردها، تکالیف، آزمونها و...) و سخت افزارها (رسانه ها، وسایل، تجهیزات، منابع و...) باشد که با توجه به اهداف یاددهی - یادگیری برنامه درسی سازماندهی می شوند.

برخی از صاحب نظران اجزای بسته آموزشی را با توجه به نقش آنها، به دو گروه منابع اصلی و منابع تکمیلی تقسیم بندی کرده اند.

منابع اصلی عبارت اند از:

۱- کتاب درسی دانش آموز

۲- کتاب کار دانش آموز

۳- کتاب راهنمای معلم

۴- کتاب ارزشیابی

از منابع تکمیلی می توان منابع چاپی (کتابهای آموزشی و داستانی، مجله ها، کارتهای آموزشی، اطلس ها و کتابهای مرجع و...)، منابع ایزاری معلم (ویدئو، DVD، آلبوم های عکس و اسلاید، نقشه، صوتی و...) و منابع رایانه ای (سی دی های تست و تمرین، وب سایت های مربوط به موضوع و...) را مثال زد.

از منابع اصلی ذکر شده در بسته آموزشی، کتاب درسی، کتاب کار دانش آموز (کاربرگه های پایان کتاب) و راهنمای تدریس در اختیار شما قرار گرفته است. همچنین یک نرم افزار کار با نقشه های جغرافیایی مربوط به بخش جغرافیای کشورهای و قاره ها همراه این کتاب، تولید شده است که از سال جاری (۱۳۹۵) در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد.

۶-۱- ساختار و محتوای کتاب درسی - صفحه ۱۹

با توجه به رویکرد کاوشگری کتاب، هدف این است که در شروع کلاس، معلم با طراحی فعالیتی، فضای طرح سوال و پرسش را در کلاس پدید بیاورد، زیرا اگر به راستی در ذهن دانش آموز سوال ایجاد شود، آنگاه زمینه مساعد برای جست و جو و یافتن پاسخ و در نتیجه یادگیری مطالب پدید می آید. لذا از شما معلم عزیز انتظار می رود که با الهام گرفتن از صفحه آغازین هر فصل، اجازه بدهید که ابتدا پرسش های مختلفی، در کلاس مطرح شوند. متن هر درس شامل محتوای نوشتاری و محتوای تصویری است. محتوای

تصویری (عکس، نقشه، نمودار، کاریکاتور، نقاشی و...) همراه با متن نوشتاری، موضوع موردنظر را قابل درک ر و فهم می سازد. لذا محتوای تصویری از محتوای نوشتاری جدا نیست و در فرایند تدریس باید دانش آموزان نمودارها، نقشه ها و عکس ها و... را مشاهده و بررسی کنند.

برای هر فصل، فعالیت های نظام دار طراحی شده است، به طوری که دانش آموزان، با انجام هر فعالیت خود را برای یادگیری مطالب مرحله بعد آماده می کنند. بخش عمده ای از فعالیت های کتاب باید در حین فرایند یاددهی - یادگیری انجام شوند.

کاربرگه ها: در پایان کتاب درسی کاربرگه های فعالیت (کتاب کار) وجود دارد. در این کاربرگه ها، فعالیت های متنوعی طراحی شده است (تکمیل جدول، مصاحبه، نقشه خوانی، گفت و گو، تکمیل نمودار و...). این کاربرگه ها به عنوان برنامه اضافی نیستند، بلکه بخشی از محتوای کتاب درسی محسوب می شوند و کتاب با آنها تکمیل می شود. اغلب کاربرگه های فعالیت در فرایند تدریس و در کلاس درس اجرا می شوند.

تمرین های کاربرگه ها طوری طراحی شده اند که دانش، شناخت و مهارت های دانش آموزان را توسعه می دهد و آنها را به تلاش و پویایی وا می دارد و به آنها انگیزه می بخشد. به عبارت دیگر بخشی از محتوای آموزشی است که به تکمیل، تثبیت یا تعمیق یادگیری کمک می کند.

• تمرین های کاربرگه ها در ارزشیابی آموخته های دانش آموزان نیز ابزاری مناسب به شمار می آیند.

۷-۱- ملاحظات و نکات مهم مربوط به آموزش

به تربیت اجتماعی و مهارت های زندگی توجه کنید.

هدف از آموزش مطالعات اجتماعی، تربیت اجتماعی و مجهز کردن دانش آموزان به مهارت های زندگی و به عبارت دیگر کسب صلاحیت های لازم برای زندگی است. این هدف را همواره در حین تدریس و ارزشیابی مدنظر قرار دهید. این موضوع موجب می شود دنبال این نباشیم که فقط دانش آموزانی داشته باشیم که ذهن آنها گنجینه ای از اطلاعات و دانستنی ها باشد و به همه پرسش ها به خوبی جواب دهند.

از روش ها و ابزار متنوع استفاده کنید.

از آنجا که در درس مطالعات اجتماعی، با موضوعات متنوع و گوناگونی سروکار داریم، لازم است از انواع روش ها و وسایل در آموزش استفاده کنیم.

اگر بخواهیم به شیوه بسیار سنتی، کلاس درس را به عرصه سخنرانی معلم تبدیل کنیم و دانش آموزان ساکت و خاموش بنشینند یا از آنها بخواهیم جزوه بنویسند و این درس را به محدوده یادداشت کردن سوال و جواب های کلیشه ای روی کتاب تبدیل کنیم، خطایی بزرگ مرتکب شده ایم. از شما معلم عزیز انتظار می رود که از روش های فعال استفاده کنید و به انجام تک تک فعالیت ها که هر یک با هدف خاص طراحی شده اند، همت گمارید.

از فضاهای مختلف برای آموزش این درس کمک بگیریم

«با توجه به اهداف و ماهیت درسی مطالعات اجتماعی و در نظر گرفتن اینکه مطالعات اجتماعی دانش آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده می سازد، پدیده ای موثرترین فضای آموزشی برای این درس، محیط های واقعی زندگی دانش آموزان است. دانش آموزان در انواع اجتماعات محلی پیرامون خود خواهند توانست به تجربیات دست اول، دست یابند و به طور ملموس و عینی با واقعیات و پدیده های محیطی و اجتماعی روبه رو شوند، به همین منظور، بازدید از محیط های اطراف مدرسه و برگزاری جلساتی از درس مطالعات اجتماعی در فضای خارج از مدرسه، کاملاً ضروری است. مکانهای اوقات فراغت در محل زندگی دانش آموزان مانند بوستانها، فرهنگ سراها، موزه ها و مساجد، نهادها و مراکز خدماتی مانند آتش نشانی و دفاتر پست، هلال احمر، ایستگاه هواشناسی، مراکز تولیدی و خدماتی چون کارگاه های تولید پوشاک و غذا و فروشگاه ها، ایستگاه های مسافربری و پایانه های حمل و نقل عمومی، واقعی ترین فضاها برای آموزش مفاهیم و موضوعات درسی مطالعات اجتماعی اند.

مهم ترین فایده آموزش در محیط های واقعی زندگی، عبارت اند از:

یادگیری پایدار به دلیل عینی بودن و استفاده از تجربه های حسی و لمسی مستقیم مسائل و پدیده ها، عدم تحمیل فضاهای خستگی آور و ملالت بار کلاس های رسمی، ایجاد انگیزش برای یادگیری و مشاهده دقیق.

«در کلاس های رسمی مدرسه نیز از آنجا که درس مطالعات اجتماعی بر تعامل گروهی تأکید دارد، از نظر فضای کالبدی، نحوه آرایش و چیدن میز و نیمکت های کلاس باید به گونه ای باشد که امکان کار گروهی دانش آموزان را فراهم آورد، بدین منظور باید بتوان در مواقع لزوم به سادگی و سرعت، آرایش موردنظر را برای دور هم نشستن گروه های دانش آموزان در کلاس، ایجاد کرد.

به طور کلی، معلم مطالعات اجتماعی باید با توجه به تنوع و درس ها و با توجه به استفاده بهینه و موثر از امکاناتی که در اختیار دارد، فضای مطلوب و موثری را برای تدریس هر موضوع پیش بینی و تدارک ببیند.

۸-۱- ملاحظات و نکات مربوط به ارزشیابی:

ارزشیابی یکی از مهم ترین بخش ها در فرایند آموزش محسوب می شود و مانند آینه ای می تواند پیشرفت دانش آموزان و معلمان را در تحقق اهداف برنامه درسی نشان دهد. ارزشیابی و سنجش به معانی مختلف در کشورهای مختلف به کار می رود.

ارزشیابی را فرایند جمع آوری اطلاعات از آموخته های دانش آموزان و قضاوت درباره حدود آموخته ها تعریف کرده اند. ارزشیابی هر کاری است که قضاوت به همراه داشته باشد، برای مثال وقتی دانش آموز در یک آزمون شرکت می کند و عملکرد او سنجیده می شود، اگر براساس این سنجش قضاوتی انجام شود، در حقیقت ارزشیابی انجام شده است. سنجش فرایند جمع آوری اطلاعات از دانش آموز و مقایسه عملکرد با معیار معین است. آزمون وسیله ای است برای کسب اطلاعات از دانش آموز در ارتباط با اهداف آموزشی. درباره ارزشیابی و سنجش دیدگاه های مختلف وجود دارد. ارزشیابی با روش تدریس پیوند نزدیکی دارد.

برای آنکه بدانیم دیدگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی درباره ارزشیابی چیست و در ارزشیابی مناسب از این درس چه انتظاراتی وجود دارد، ابتدا اصول و ویژگی های مربوط به ارزشیابی مناسب و مورد نظر به اختصار بیان می شود:

- ارزشیابی و ثبت و ضبط وضعیت یادگیری دانش آموزان تنها برای تعیین برنامه ها و فعالیت های یاددهی - یادگیری بعدی انجام می شود نه کشف و نمایان ساختن نقایص یادگیری دانش آموزان.

- ارزشیابی باید اطلاعات موثق و معتبری از دانش آموز را درباره تحقق نتایج یادگیری فراهم کند.

- ارزشیابی باید مبتنی بر عدالت اجتماعی باشد و به دانش آموزان اجازه دهد تا با شیوه های مختلف نتایج یادگیری را بروز و ظهور دهند. بر همین مبنا در طراحی ارزشیابی ها باید سبک های یادگیری مختلف و سوابق و زمینه های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان مدنظر قرار گیرد.

- ارزشیابی باید در تناسب کامل با اهداف، رویکرد و دیدگاه حاکم بر برنامه درسی باشد.

- ارزشیابی باید با محتوای آموزشی، تجارب و فعالیت های یادگیری و روش های تدریس هماهنگی و تناسب داشته باشد. به همین دلیل ما حق نداریم چیزی را ارزشیابی کنیم که آن را آموزش نداده ایم.

- در ارزشیابی باید از ابزار و موقعیت های متنوع و مناسب برای جنبه های گوناگون یادگیری استفاده کرد. محدود کردن آن به استفاده از یک ابزار، کار صحیحی نیست.

- ارزشیابی باید وسیله ای باشد برای تحریک و تشویق دانش آموزان به یادگیری بیشتر.

- دانش آموزان و اولیا باید از محورها، چگونگی و ابزار ارزشیابی درس اطلاع کافی داشته باشند. به عبارت دیگر دانش آموزان نباید در این درس که به منظور توانمند کردن آنها در زندگی فردی و اجتماعی برنامه ریزی شده است، احساس ناتوانی و شکست کنند. بلکه به عکس انتظار می رود که دانش آموزان به طور سرزنده و پویا در کلاس های درس مطالعات اجتماعی شرکت کنند و از آموختن درسها و انجام فعالیت ها لذت ببرند.

ارزشیابی مستمر: نخستین نکته ای که از معلمان عزیز انتظار میرود به آن توجه کنند، اهمیت ارزشیابی مستمر است. ارزشیابی مستمر معادل "assessment Formative" است که معنای آن "تکوینی" "سازنده" و "رشد دهنده" است. متأسفانه برخی کلمه مستمر را با مکرر اشتباه گرفته اند و ارزشیابی مستمر را همان انجام آزمونهای کتبی مکرر یا پرسش و پاسخ های کلاسی تعبیر کرده اند؛ در حالی که مهم ترین ویژگی مستمر، پویایی و گستردگی آن است. خصلتی که متمایز کننده این ارزشیابی از ارزشیابی پایانی است.

ارزشیابی مستمر باید بازخورد مناسبی به معلم بدهد تا بتواند فعالیت های مناسب تری برای دانش آموز طراحی کند. ارزشیابی مستمر نباید به رتبه بندی و دسته بندی دانش آموزان بینجامد یا معلم از طریق آن دانش آموز را به ناتوانی متهم کند، بلکه باید به معلم و دانش آموز بفهماند که دانش آموز در کجا قرار دارد و برای پیشرفت او در یادگیری، چه تمهیداتی باید اندیشیده شود.

ارزشیابی مستمر چگونه صورت می گیرد؟ ارزشیابی مستمر براساس فعالیت هایی که دانش آموز در کلاس یا خارج از کلاس در طی یک دوره آموزشی انجام می دهد، صورت می گیرد و هدف آن این است که به معلم بفهماند که نقاط قوت و ضعف دانش آموز چیست و برای مراحل بعدی تدریس، چه کارهایی لازم است و چگونه باید به دانش آموز کمک شود تا نقاط ضعف خود را رفع کند.

به طور کلی مراحل عمده ارزشیابی مستمر را می توان به شرح زیر در نظر گرفت:

مرحله (۱):

اهداف و انتظارات یادگیری هر درس را به خوبی و به طور دقیق مدنظر قرار دهید. توجه و اطلاع کافی از ماهیت اهداف و انتظارات موجب می شود تا ارزشیابی با اهداف پیوند برقرار کند و به بیراهه نرود.

مرحله (۲):

انواع فعالیت های یاددهی - یادگیری را که برای تحقق اهداف و انتظارات طراحی شده اند، در نظر بگیرید.

مرحله (۳):

آزمونهای عملکردی: نظریه های شناختی جدید بر جنبه های فکری و خود نظم دهی فراگیر تاکید می کنند. بنابراین امروزه توجه بیشتر معطوف به این است که چگونه فراگیران دانش را تفسیر میکنند و به کار میگیرند تا مسائل پیچیده را حل کنند. اینگونه مهارتها با آزمون های سنتی مثل آزمون چند گزینه ای، قابل سنجش نیستند. ارائه یک سخنرانی، ایفای نقش، مصاحبه تولید یک مدل یا ماکت، رسم نقشه و نمودار، تهیه یک پوستر یا روزنامه دیواری نمونه هایی از تکالیف عملکردی اند.

تکالیف عملکردی میتواند تکالیفی باشد که در زمان کوتاه یا طولانی قابل انجام است. برای مثال اگر در یک آزمون عملکردی کتبی از دانش آموز بخواهیم اطلاعات داده شده را به صورت نمودار نشان دهد، از آزمون عملکردی کوتاه مدت استفاده کرده ایم؛ اما اگر بخواهیم در خارج از مدرسه به منابع مختلفی مراجعه کند و مثلا درباره موضوع هشدار در مصرف آب یک پوستر طراحی و درست کند، این کار به زمان طولانی تری نیاز دارد.

"پوشه کار" مجموعه ای از کارهای دانش آموزان را دربردارد که به معلم و دانش آموز کمک میکند تا درباره روند یادگیری قضاوت کنند. معمولا انتخاب کارهایی که در پوشه قرار میگیرد، باید توجه به انعکاس پیشرفت دانش آموز باشد. روی نمونه های انتخابی، تاریخ و اظهار نظر معلم ثبت شده باشد. موارد مختلفی را میتوان در پوشه کار گذاشت.

دفتر نمره کلاس: دفتر کلاس صرفا ابزاری برای ثبت نمرات است؛ در صورتی که میخواهید از این دفتر استفاده کنید، میتوانید حاصل قضاوتهای نهایی خودتان را از فعالیتهای مختلف دانش آموزان در قالب توصیفی یا به صورت نمره در دفتر کلاس ثبت کنید.

ارزشیابی پایانی

ارزشیابی پایانی معمولا در پایان یک دوره آموزشی انجام میشود و از طریق آن مجموعه ای از آموخته های دانش آموزان در یک دوره اندازه گیری میشود. به ارزشیابی پایانی "تراکمی" نیز میگویند.

نکات مورد توجه در ارزشیابی پایانی

(۱) آزمون خوب، آزمونی است که منعکس کننده تمامی هدفهای آموزشی و محتوای برنامه باشد؛ اما چون این کار عملا میسر نیست، معلم با انتخاب سؤاها در واقع نمونه هایی فراهم میکند تا با آنها کل آموخته ها را بسنجد. این نمونه ها باید نمونه های معتبری باشند.

(۲) آزمون باید روایی و پایایی لازم را داشته باشد.

(۳) روایی بودن آزمون یعنی دقیقا همان چیزی ارزیابی شود که مورد نظر آموزش بوده است و پایایی بودن آزمون یعنی اجرای آن در دفعات مختلف یا گروههای مخاطب نتایج بسیار متفاوتی به بار نیاورد.

۴) برای آزمون پایانی از بخشهای کتاب که علامت سؤال ممنوع دارد، سؤال طرح نشود.

۵) پرسشها به زبان ساده و قابل درک، از ساده به مشکل و با رعایت اصول نگارش تنظیم شود و صورت ظاهری برگه، زیبا و خوانا باشد و بارم سوالات مشخص باشد.

۶) به منظور توجه به تفاوت‌های فردی، سوالات انتخابی نیز طراحی شود.

۷) در طراحی سوالات از طبقات مختلف بازگویی و پردازش و کاربرد اطلاعات و دانسته‌ها و افعال مختلف مانند محاسبه کردن، وصل کردن، نام بردن، جور کردن، فهرست کردن، به خاطر آوردن، ترسیم کردن، تکمیل کردن، مقایسه کردن، دلیل آوردن، تجزیه و تحلیل کردن، طبقه‌بندی کردن، پیش‌بینی، پیشنهاد و اظهارنظر کردن، به کار بستن و... و سوالات بسته پاسخ و واگرا استفاده شود.

۸) از انواع آزمونهای عینی و تشریحی و انواع سوالات چندگزینه‌ای، جورکردنی، صحیح و غلط و... با رعایت اصول طراحی سؤال هر کدام، استفاده شود و در سوالات انشایی و تشریحی دامنه و حدود و آنچه از آن سؤال میشود، مشخص شود.

۹) در آزمون کتبی پایانی از آزمونهای عملکردی قابل انجام مثل رسم نقشه و نمودار، ارائه طرح و نظایر آن نیز میتوان استفاده کرد. به طور کلی آزمونهای پایانی را میتوان به دو گروه تقسیم کرد:

۱) آزمونهای عینی که نظر مصحح در بررسی نتایج آن دخالت ندارد، مانند آزمون‌های چندگزینه‌ای (تستی)، جورکردنی، تکمیل کردنی، صحیح و غلط و...

۲) آزمونهای تشریحی یا انشایی که خود به دو دسته کوتاه پاسخ (در حد یک کلمه یا عبارت) و گسترده پاسخ تقسیم میشوند.

آماده کنید:

درس را می‌توان با فعالیت آغازین کتاب شروع کرد. دانش‌آموزان را به چند گروه تقسیم کنید. از هر گروه بخواهید ماجرای (۱) و (۲) را بخوانند و با هم گفت و گو کنند و فعالیت (۱) را که شامل بخشهای الف، ب، پ، ت است، انجام دهند. ممکن است از یکی از دانش‌آموزان بخواهید دوباره ماجرای (۱) و (۲) را با صدای بلند بخواند. سپس به هر گروه فرصت دهید تا پاسخ‌هایی را که یادداشت کرده‌اند، بخوانند.

الف) شباهت‌های این دو ماجرا این است که در زندگی خانواده یا یک محله، مشکل و مسئله‌ای بروز و ظهور پیدا کرده است و ضرورت دارد که از طریق همکاری این مشکل حل شود.

ب) در هر دو ماجرا افرادی داوطلب شدند و ادعا کردند که نباید نسبت به این ماجرا بی‌اعتنا بود و دست روی دست گذاشت و در هر دو ماجرا افراد داوطلب، دیگران را ترغیب به همکاری کردند

پ) شرایط بسیار بدی برای آن خانواده پدید می‌آمد.

ممکن بود امیرعلی از درس و مدرسه عقب بماند، وضع بیماری احمدآقا بدتر شود و گرفتاری‌های بیشتری بروز کند یا در آن محله با ادامه آلودگی زباله‌ها، بیماری‌هایی شایع شود و ساکنان را مبتلا کند، تعداد و انواع حشرات و جانوران موذی که ناقل میکروب و بیماری‌اند، در آن محله بیشتر شود و از نظر روحی بر ساکنان محله تأثیرات بدی بگذارد و...

ملاحظات تدریس / دانستیهای معلم:

در آموزش درس اجتماعی، مشارکت و همراهی خانواده، ضرورت دارد و دانش‌آموزان نباید در آموزش‌های مدرسه و آنچه در زندگی واقعی‌شان رخ می‌دهد (مثلاً همکاری اعضای خانواده، رعایت حقوق همسایه‌ها و خوش رفتاری با آنها و...) دوگانگی ملاحظه کنند.

شایسته است در جلسه توجیهی خانواده در ابتدای سال تحصیلی از فرد صاحب نظری دعوت شود تا ابعاد و ضرورت‌های تعاون در خانه و محله را برای آنها تبیین نماید. همچنین خانواده‌ها می‌توانند در ارزیابی تغییر نگرش‌ها و رفتارهای دانش‌آموزان در این موارد به دبیر کمک کنند.

آموزش دهید:

از دانش‌آموزان بخواهید چهار موقعیت صفحه ۷ را که در کادرهای رنگی نوشته شده مطالعه کنند و سپس فضای بحث و گفت و گو و پرسش و پاسخ پدید بیاورید.

برای مثال شما می‌توانید، بپرسید:

کدام یک از نمونه های مشابه را در خانواده یا فامیل خود سراغ دارید؟ ه شما کدام یک از این موقعیتها یا کدام نوع همکاری را بیشتر می پسندید؟ چرا؟
آیا خود شما تجربه ای در زمینه همکاری و باری رساندن به دیگران دارید؟

به نظر شما اگر همه افراد به همیاری و کمک به دیگران ترغیب شوند و اقدام کنند، چه وضعیتی در جامعه به وجود می آید؟ برای دانش آموزان توضیح دهید که موقعیت هایی که در بالا مطالعه کردند و موقعیتهای مشابه، مصادیقی از اتفاق است. یادآوری کنید که انفاق فقط بخشش در امور مالی نیست. سپس از هر گروه دانش آموزان بخواهید آیه ای از قرآن کریم را پیدا کنند که درباره اتفاق است، سپس معنای آن را بنویسند. استفاده از کشف الآیات را به آنها آموزش بدهید با عنوان سوره ها و شماره آیات را روی تابلو بنویسید و از آنها بخواهید، جست و جو کنند. برای مثال: آیه ۲۵۴ سوره بقره، آیات ۲۷۲ تا ۲۷۴ سوره بقره آیه ۹۹ سوره توبه، آیه ۹۲ سوره آل عمران.

ملاحظات تدریس / دانستنی های معلم:

این درس اهمیت و جایگاه ویژه ای در پیشگیری از آسیب های اجتماعی دارد، زیرا مسئله مهم و حساس رفتارهای پرخطر در آن مطرح می شود. دبیران عزیز باید دقت کنند که این درس در چه منطقه ای ارائه میشود. در برخی از مناطق کشور، آسیبهای اجتماعی نظیر نزاع و اعتیاد رواج بیشتری دارد که کار و تلاش بیشتری از جانب معلم و مدرسه را طلب می کند.

همچنین موضوع نزاع و پرخشگری در بین پسران بیش از دختران رواج دارد. متأسفانه، همواره در اخبار حوادث، به جریانات نزاع و استفاده از سلاح هایی نظیر چاقو در بین جوانان و نوجوانان برمی خوریم که برخی از آنها پیامدهای ناگواری چون مجازات قصاص و آسیب های تأسف بار برای خانواده قاتل و مقتول را به دنبال دارد. بنابراین، دبیران مدارس پسرانه به ویژه باید برای اصلاح رفتارهای خشونت آمیز، بیشتر تلاش کنند.

قبل از آموزش این درس، جلسه ای با خانواده ها ترتیب دهید و آنها را از موضوع درس مطلع کنید. بهتر است در این جلسه مشاور و مددکار اجتماعی یا افراد ذی صلاح دیگر شرکت و خانواده ها را به خوبی توجیه کنند. برای آموزش این درس، به ویژه برای دعوت از صاحب نظران، با مسئولان مدرسه، مشاور، امور تربیتی و دیگر دست اندرکاران مربوط به پرورش اخلاقی دانش آموزان، مشورت کنید و از آنها، کمک بگیرید. ممکن است معلمان در برخی مناطق آسیب پذیر در حین تدریس با دانش آموزانی روبه رو شوند که خود یا خانواده شان به مواد مخدر معتادند

معلم مطالعات اجتماعی در این موارد وظیفه سنگینی بر دوش دارد و از آنجا که هدف اصلی این درس، تربیت اجتماعی و پرورش افرادی شایسته برای زندگی در اجتماع است، باید با پیگیری منظم و جلب همکاری مسئولان دیگر مدرسه، به حل مشکلات دانش آموزان در این موارد اهتمام بورزد و دانش آموزانی را که در این زمینه دچار آسیب شده اند، به حال خود رها نکند.

ملاحظات تدریس / دانستنیهای معلم:

* یکی از ویژگی های برجسته تاریخ ایران در قرون سوم و چهارم هجری، فضای نسبتاً آرام و آزادی بود که بر محافل علمی و آموزشی حکمفرما شد. در سایه چنین محیط آزاداندیشی بود که اندیشه و افکار، ترقی و تعالی پیدا کرد و فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی شکوفا شد.

ده ها فیلسوف و دانشمند برجسته مانند فارابی، ابن سینا، زکریای رازی، خوارزمی، ابوالوفای بوزجانی، ابوریحان بیرونی، شیخ کلینی، شیخ مفید، ابن بابویه، شیخ طوسی و... در آن عصر پا به عرصه نهادند و آثار و ابداعات ارزشمندی از خود برای جهانیان به یادگار گذاشتند.

اغلب امیران و وزیران آن دوره (به خصوص امیران و وزیران حکومتهای سامانیان و آل بویه)، مردانی با فرهنگ، علم دوست و اهل مدارا بودند. این زمامداران نه تنها با پیروان مذاهب مختلف اسلام، بلکه با اهل کتاب (معتقدان به دینهای زرتشتی، مسیحی و یهودی) نیز با رفق و مدارا رفتار می کردند.

اندیشمندان و عالمان بر هر دین و مذهبی که بودند، در محیطی امن و آرام با یکدیگر مباحثه و گفت و گو می کردند و با دلیل و منطق افکار و عقاید خود را عرضه می داشتند. در آن زمان علم و دانش از ارج و اعتبار بالایی برخوردار بود و حاکمان از عالمان و دانشمندان حمایت می کردند و به آنها احترام می گذاشتند.

* از طریق برپایی نمایشگاهی با موضوع تحقیقاتی که دانش آموزان در مورد فعالیت (۱) و (۲) به کار بندیم انجام می دهند، با تشویق و ترغیب، آنها را به مفاخر و دستاوردهای فرهنگ و تمدن ایرانی - اسلامی علاقه مند کنید.

آموزش دهید:

با استفاده از خط زمان، ابتدا موضوع جانشینی پیامبر اکرم (ص) و سپس رویدادهای مهم مربوط به زمان خلافت هر یک از خلفای نخستین را توضیح دهید.

موضوع فتوحات مسلمانان در دوران سه خلیفه اول را با نمایش نقشه صفحه ۵۵ توضیح دهید و از دانش آموزان بپرسید چه کشورهایی اکنون در این محدوده جغرافیایی که روی نقشه با رنگ سبز نشان داده شده، قرار دارند. (کشورهای ایران، سوریه، عراق، اردن، لبنان، فلسطین، عربستان و مصر). مباحث مربوط به حکومت امام علی (ع) و قیام عاشورا را با توجه دادن دانش آموزان به نقشه صفحه ۵۷ و نمودار مسیر حرکت امام حسین علیه السلام از مدینه به مکه و از مکه به کربلا «صفحه ۶۰» اجرا کنید و در صورت امکان قسمت هایی از فیلم های امام علی، مختارنامه و روز واقعه را که با موضوع درس مرتبط است، نمایش دهید.

بهتر است در حین فرایند تدریس، فعالیت ها توسط دانش آموزان انجام شود. برای مثال دانش آموزان پاسخ فعالیت متن صفحه ۶۵ و ۵۷ را بخوانند، سپس فعالیت (۱) را انجام دهند.

آماده کنید:

از سده هفتم تا دهم هجری تاریخ ایران معروف به عصر مغول و تیموری است. سرزمین و مردم ایران در این سده ها شرایط بسیار سخت و ناخوشایندی را پشت سر گذاشتند. به منظور آماده کردن دانش آموزان جهت ورود به فصل جدید، پیشنهاد می شود از دانش آموزان بخواهید با ایفای نقش ماجرای غایر خان حاکم شهر اترار و بهانه ای را که موجب حمله مغول ها به ایران شد، به نمایش بگذارند.

در این زمینه می توانید از کتاب هایی برای کودکان و نوجوانان نوشته شده، کمک بگیرید (برای مثال حمله مغول، سجاد دادفر، انتشارات مدرسه). پس از اجرای نمایش کوتاه از دانش آموزان سؤال کنید: آیا اگر حاکم آن شهر دست به چنین کاری نمی زد، باز مغول ها به ایران حمله می کردند یا خیر؟ توضیح دهید که برای جنگ ها و لشکر کشی ها همواره رویدادهایی دستاویز قرار می گیرند و بهانه شروع جنگ می شوند، اما علل واقعی حمله ها و جنگ ها قبلاً در طی زمان پایه ریزی شده است.

آموزش دهید:

نمودارهای خط زمان صفحه ۹۴ و ۹۵ را به دانش آموزان نمایش دهید و بگویید در فصل جدید با دوره دیگری از تاریخ ایران آشنا خواهید شد که به عصر مغول و تیموری معروف است. این دوره از هجوم چنگیز در آغاز قرن هفتم هجری تا پایان حکومت تیموریان در ابتدای قرن دهم هجری به طول انجامید. مبحث هجوم های چنگیز و تیمور را با تأکید بر علل حمله در مبدأ و مقصد ارائه کنید. حتماً از نقشه صفحه ۹۳ برای نشان دادن مسیرهای لشکر کشی و شهرها و مناطق مورد هجوم | نموده و تأکید کنید که یورش ها و ظلم و ستم حکومت ایلخانی با مقاومتها و قیام هایی در کشور ما روبه رو شد. از جمله این قیام ها، قیام سرداران در منطقه خراسان بود. در صورت امکان گزینه هایی از مجموعه های تلویزیونی تاریخی سرداران را در کلاس نمایش دهید. فعالیت ها باید در حین تدریس انجام شوند تا در هر مرحله دانش آموزان درگیر فعالیت شوند. روی نقشه مسیرهای حمله مغول ها را پرس و جو کنید، از دانش آموزان بخواهید روی نقشه آسیا کشور مغولستان کنونی را پیدا کنند و نشان دهند.

ملاحظات تدریس / دانستنی های معلم

* با توجه به اینکه فصل بعدی، یعنی فصل ۱۰ کتاب به منطقه جنوب غربی آسیا و ویژگی های طبیعی و انسانی آن اختصاص یافته است، در این فصل از پرداختن به اقتصاد، جاذبه های گردشگری، شخصیتها و به طور کلی موضوعات مربوط به این منطقه، خودداری شده است.

* قبل از آغاز تدریس بخش جغرافیایی این کتاب نقشه های موجود در مدرسه را واریسی کنید و در صورت نیاز از مسئولان مدرسه بخواهید نقشه های دیواری و ت و ی و ترجیحاً برجسته نمای جهان و قاره های آسیا، اروپا، آفریقا، آمریکا، استرالیا و نیوزیلند را تهیه کنند. همچنین از مسئولان بخواهید تعدادی اطلس ایران و جهان و کره جغرافیایی برای کار در کلاس خریداری کنند. باید توجه کرد که این هزینه از سوی مدرسه یک بار پرداخت میشود و سال ها مورد استفاده قرار می گیرد. نقشهها، کره و اطلس به ویژه نقشه از مهم ترین منابع آموزش جغرافیا است و بدون استفاده از آنها، یادگیری درس جغرافیا با اختلال روبه رو می شود.

دلته:

قطعه زمینی به شکل مثلث در مصب رود است که چون به شکل حرف دلتای یونانی (Δ) است، به این نام معروف شده است. دلتاها، حاصل برجای ماندن مواد حمل شده توسط رودها در دهانه آنها هستند و اشکالی گوناگون دارند که در بین آنها دلتای به شکل پای پرنندگان معروف تر است.

تعداد و تقسیم بندی قاره ها:

قاره یا خشکاد به انبوهه پیوسته ای از زمین گفته میشود که معمولاً به صورت خشکیهای بزرگ، سر از آب بیرون آورده اند. قاره ها معمولاً براساس عرف، شناخته و متمایز می شوند و معیار مشخصی برای تقسیم بندی و تعداد آنها وجود ندارد. در برخی تقسیم بندیها، چهار قاره (آمریکا، آفریقا، اروپا و آسیا) را که به یکدیگر متصل اند، یک قاره محسوب می کنند. در تقسیم بندی شش قاره ای، اروپا و آسیا (اوراسیا) یک قاره محسوب میشود.

بادهای موسمی: کلمه موسمی (monsoon) به معنای فصل است. عربها به بادهای فصلی (موسمی) دریای عرب بادهای موسمی میگفتند که حدود ۶ ماه از جنوب غربی و ۶ ماه دیگر از شمالشرقی میوزد. امروزه کلمه موسمی به نوع ویژه‌ای از آبهوا و باد گفته میشود که طی آن از فصلی به فصل دیگر جهت وزش بادهای غالب عوض میشود. در مشرق و جنوب شرقی آسیا با ایجاد مراکز کم فشار و پرفشار روی اقیانوس و خشکی، در تابستان، بادهای از سوی اقیانوس به سمت خشکی میوزند و موجب بارندگی فراوان می شوند.

ارزشها و اهمیتهای سواحل و دریاها ایران

دریا و برخوردار بودن از ساحل برای هر کشور، یک فرصت بزرگ برای پیشرفت و حفظ منافع ملی محسوب میشود. در دنیای امروز دریاها به ویژه آبهای بین المللی، نقش دریا بسیار ارزشمندی در تأمین امنیت جهانی و کسب قدرت دارند و حضور در عرصه و تسلط بر آبهای بین المللی موضوعی حیاتی است. نام تاریخی خلیج فارس یا دریای پارس از دیرباز و دوران باستان به همین نام بوده است. امروزه در تمام سازمانهای بین المللی، نام رسمی این خلیج، "خلیج فارس" است. سوم زمینشناسی بسیار پهناور بوده و بیشتر زمینشناسان معتقدند خلیج فارس در دوره جلگه های خوزستان تا کوههای زاگرس زیر آب آن بوده اند.

موزه دریا و دریانوردی خلیج فارس یکی از موزه های استان بوشهر و در محله سبزآبادبندر بوشهر واقع است. در محوطه ین موزه انواع شناور و کشتیهای جنگی تاریخی و تجهیزات کنترل و هدایت دریایی نگهداری میشود.

دریای عمان یا به عبارتی خلیج عمان، پیشروی آب اقیانوس هند به داخل خشکی در جنوب غربی آسیاست که اهمیتش بیشتر به واسطه دسترسی به آبهای آزاد بین المللی است. بنا بر برخی دیدگاهها، نام دریای مکران (عمان) برگرفته از سرزمین بلوچستان ایران و تمدن کهن آن بوده که بعدها به دلیل ویران شدن بنادر باستانی ایران، پس از حمله اعراب، به عمان تغییر کرده است.

برخی معتقدند نام این دریا را پارسیان مکران - مکران که گویا تغییر یافته «مهی فوران» است و اروپاییان با تلفظ « Mecran » یا « Makran » به کار برده اند، بر آن نهاده اند. امروزه بندر راهبردی چابهار که تنها بندر اقیانوسی ایران است، در شمال این دریا قرار دارد که بندر مهمی برای کشورهای آسیای میانه به حساب می آید و آسان ترین راه دسترسی به آبهای آزاد است. دریای عمان از ابعاد مختلف برای جمهوری اسلامی ایران اهمیت دارد:

الف) حمل و نقل دریایی و بهره گیری از تجارت باصرفه اقتصادی به ویژه در خلیج چابهار که موقعیت خوبی جهت پهلو گرفتن کشتیهای با ظرفیت بالا دارد.
ب) خروج نسبی از تنگنای تنگه هرمز: تاکنون تنگه هرمز تنها راه ارتباطی ایران با دنیای خارج بوده است و در شرایط خاص تهدیدات امنیتی ممکن است آسیب پذیر باشد. سواحل مکران، ظرفیت مناسبی برای ارتباط دریایی ایران دارد. پ (دسترسی به اقیانوس هند و ارتباط با سازه های دریایی اقیانوس هند و اتصال سه قاره آسیا، آفریقا و اقیانوسیه. ت) ارتقای اقتصاد دریایی ایران از طریق اشتغال، افزایش صادرات، جذب سرمایه گذاری، کسب درآمد و... ث) تبدیل شدن ایران به یک قدرت دریایی و کنترل استراتژیک مسیرهای بین المللی. رهبر انقلاب در دیدارهایی که با فرماندهان و مسئولان « نداجا » داشته اند، تأکید کردند: «در مسئله نیروی دریایی، مسئله دریای عمان و این ساحل طولانی، خیلی امکان عظیمی است. این ساحل طولانی و بسیار مهم مغفول عنه واقع شده است... آن منطقه ای که شما در آن مستقر هستید، یعنی سواحل دریای عمان، منطقه بکری است. عمق این سواحل، منطقه وسیع بلوچستان و بخشی از آن، منطقه، غربی تر آن یعنی هرمزگان، مناطق بسیار مهمی است». منطقه بندر امام خمینی یکی از مهم ترین قطبهای حمل و نقل منطقه ای کشور است. این بندر در سال ۱۳۸۹ پس از تغییر رژیم حقوقی خود از یک بندر عادی به منطقه ویژه اقتصادی و الحاق اراضی مجاور، هم اکنون با بیش از ۱۱ هزار هکتار مساحت، وسیع ترین منطقه ویژه اقتصادی کشور را تشکیل می دهد.

این بندر موقعیت ممتازی از نظر دسترسی به پس کرانه های صنعتی و جمعیتی از طریق راه آهن و حمل و نقل ریلی دارد. ظرفیت تخلیه و بارگیری این بندر تا ۵۵ میلیون تن انواع کالاهای وارداتی و صادراتی است و دارای پایانه های اختصاصی، کانتینری، عمومی، فرآورده های نفتی و مواد معدنی است.

دریای خزر در شمال ایران علاوه بر دارا بودن مخازن انرژی، وجود منابع غذایی، انواع بنادر فعال، دسترسی به خط آهن شمال و جنوب و جمعیت مستقر در اطراف حوزه دریای خزر، فرصتهای اقتصادی زیادی را پیش روی کشور ما قرار می دهد. بندر و منطقه ویژه اقتصادی امیرآباد در شرق استان مازندران به دلیل قرار گرفتن در مسیر بین المللی شمال - جنوب و همجواری با بندر نفتی، کشتی سازی صدرا و فرودگاه بین المللی ساری، نقش عمده ای در انبار غلات و مواد سوختی در شمال کشور ایفا می کند.

آموزش دهید:

به منظور تدریس انواع آب و هوا در قاره اروپا، از دانش آموزان بخواهید چهار نقطه رنگی روی نقشه طبیعی اروپا در صفحه ۱۳۶ بگذارند. این چهار نقطه بر روی

(الف) شبه جزیره اسکانديناوی،

(ب) مابین انگلستان و ایرلند،

(ج) مابین فرانسه و اسپانیا نزدیک سواحل دریای مدیترانه،

(د) شرق رود الب قرار گیرد. به دانش آموزان بگویید که می توان آب و هوای اروپا را با چهار ناحیه ای که علامت گذاری کرده اند به چهار نوع تقسیم نمود. سپس ویژگیهای چهار نوع آب و هوا را که در صفحه ۱۳۷ نوشته شده (قطبی، اقیانوسی، مدیترانه ای، فازه ای یا بری) با توجه به موقعیت هر ناحیه توضیح دهید.

به منظور معرفی ناهمواریهای جوان و پیر و رودهای اروپا، بهتر است تصاویری را با ر ویدئو پروژکشن نمایش دهید. مناظری از دره های تنگ و باز، کوههای آلپ، کوه های پیرنه، رودهای دانوب، راین، تایمز و... همچنین از دانش آموزان بخواهید با استفاده از اطلس، مسیر رود دانوب را در چند کشور اروپایی دنبال کنند و بگویند این رود از کدام کشورها عبور می کند.

به منظور تدریس بخش «جمعیت در قاره اروپا» به دانش آموزان از آنچه که آنها در بخش ویژگی های طبیعی دریافته اند، کمک بگیرید و علل تراکم جمعیت در این قاره را با روش پرسش و پاسخ، بیان کنید. همچنین گروه های عمده زبانی و ادیان غالب در این قاره را معرفی کنید.

برای اینکه بخش «اقتصاد در قاره اروپا» را به دانش آموزان تدریس کنید، بر کشاورزی پیشرفته و مکانیزه و در زمینه صنعت اتکای اروپا به مواد خام و معدنی سایر کشورها و اقتصادهای صنعتی مبتنی بر صادرات کالا به سایر کشورهای جهان تأکید کنید. در این بخش نیز اگر تصاویری از کشاورزی، صنعت و حمل و نقل پیشرفته در اروپا نمایش دهید، دانش آموزان انگیزه بیشتری برای آشنایی با این قاره خواهند یافت. ه برای تدریس جاذبه های گردشگری این قاره، می توانید تبلیغات برخی تورها یا آژانس های مسافرتی را به صورت بروشور، بریده روزنامه یا سایتهای اینترنتی است، در کلاس نمایش دهید.

فعالیت (۱) صفحه ۱۴۱، عکس شماره (۳) و نیز عکس شماره ۴ برج کج پیزا در ایتالیا را نشان می دهد که هر دو از جاذبه های گردشگری این قاره محسوب می شوند.

و نیز جزیره ای در شمال ایتالیاست که در میان دریای آدریاتیک قرار گرفته. و نیز از جزیره هایی کوچک تشکیل شده که این جزیره ها به وسیله کانال هایی از هم جدا شده اند. تردد در شهر به وسیله قایق صورت می گیرد. سالانه میلیونها گردشگر به این شهر می روند. شهر ونیز به دلیل تعدد آثار تاریخی و هنری و معماری در فهرست میراث جهانی یونسکو قرار گرفته است. شهر ونیز، شهر جشنواره ها و کارناوال ها نیز است.

برج کج پیزا در شهر پیزا در ایتالیا واقع است. این برج حدود ۵۶ متر ارتفاع دارد و بنای آن مربوط به دوره رنسانس است. هنگام ساخت این برج و پس از چند سال - پیش از آنکه ارتفاع برج به ۱۲ متر برسد - خمیدگی در آن به وجود آمد و به سمت جنوب شرقی کج شد. ساخت این برج حدود ۱۰۰ سال متوقف شد و با اینکه معماران دیگری بعدها رشته کار را به دست گرفتند، اما پایه اصلی برج همچنان منحرف ماند. کارشناسان معتقدند علت اصلی انحراف برج، خاک شنی و آبرفتی زیر آن است. این برج هر سال ۵/۲ سانتی متر به سمت زمین کج می شود و گفته می شود احتمالاً تا ۸۰ سال دیگر سقوط خواهد کرد. البته انفجار بمبها در جنگ جهانی دوم و زلزله ها در ایتالیا هنوز نتوانسته موجب سقوط آن شود.

ایران عرضه

مرجع نمونه سوالات

آزمون های استخدامی

به همراه پاسخنامه تشریحی

خدمات ایران عرضه:

- ارائه اصل سوالات آزمون های استخدامی
- پاسخنامه های تشریحی سوالات
- جزوات و درسنامه های آموزشی

برای دانلود رایگان جدیدترین سوالات استخدامی دبیری مطالعات اجتماعی، اینجا بزنید

همچنین جهت مشاهده آخرین اخبار استخدامی آموزش و پرورش، اینجا بزنید

«انتشار یا استفاده غیر تجاری از این فایل، بدون حذف لوگوی ایران عرضه مجاز می باشد»

